

A SZERKESZTŐNEK MEGADATOTT AJÁNDÉK

Beszélgetés Dávid Gyulával

■ *Összegzési pillanat lehet Dávid Gyula számára a 2018-as év, több szempontból is: a 90 éves születésnap ugyanúgy alkalom erre, mint az ötvenéves könyvszerkesztői pályá. Mi az, ami visszafelé tekintve a legfontosabbnak tűnik egy ilyen összegzéskor?*

– Én örvendek, hogy ennyi mindenben benne voltam, és az az érzésem, hogy azoknak a könyveknek, amelyeket megszerkesztettem az idők folyamán, jó része hasznos és jó könyv volt. Az ember nyilván menet közben tanul bele a könyvkiadásba: ilyen, hogy szerkesztői iskola nem igazán van. Igaz, Gyurgyák Jánosnak van egy könyve, amelyik arról szól, hogyan kell könyvet szerkeszteni, de az 1990 után jelent meg, amikor én már vagy tudtam, ami benne van, vagy nem.

A szerkesztői pályám úgy kezdődött, hogy 1950 nyarán, még egyetemi hallgatóként egy hónapra bekerültem az akkor még egységes állami könyvkiadóba, Bajor Andort helyettesíteni. A következő év elején kezdte aztán Földes László toborozni az Állami Irodalmi és Művészeti Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségét. Akkor került oda Fodor Sándor, Székely János, Keresztesi Éva, Bajor Bandi akkori felesége, Sztripszky Judit, Kacsir Mária – csupa negyedéves vagy a negyedév végén lévő fiatal. Nagyon jó csapat volt, akikkel nagyokat gombfutballoztunk szabadidőnkben. Aztán odakerült Kacsó Sándor, akit akkoriban pakoltak ki a Magyar Népi Szövetségből, és Marosi Péter, akit a színházigazgatóságából rúgtak ki. Tehát egy jó hangulatú társaság volt – én innen dobbantottam 1953 őszén, és kerültem át az aspirantúrára a Bolyai Egyetemre. Aztán két vargabetű után 1970-től kezdtem a Kriterionnál dolgozni, 1992-től pedig a Poliszál: így jön ki az ötven év.

– *A beszélgetésünk egyik apropója, hogy megjelent egy új Dávid Gyula-kötet 2018-ban: Elődök nyomában – kortársak közelében a címe. A könyv kolozsvári bemutatóján elhangzott, hogy ennek a könyvnek sok köze van a szerkesztő Dávid Gyula munkálkodásához. Hogy lesz a könyvszerkesztésből irodalomtörténet és fordítva?*

– Részben úgy, hogy az ember bizonyos témákkal közelebbi kapcsolatba kerül: a Reményik Sándorról és Bánffy Miklósról szóló írások mindenképp ide tartoznak, a kötet gerincét adva. A Reményik-témának két apropója is volt az én életemben. Egyik, hogy Essig Józsefék, a Reményik Sándor Művész-Stúdió Alapítvány, elindítottak a kilencvenes évek végén egy rendezvénysorozatot Reményik Sándor emlékére. Minden évben volt egy-egy ilyen esemény, Pécestől Sepsiszentgyörgyig és Radnaborberekig felmőnően különböző helyszíneken, és ennek keretében engem mindegyre felkértek előadni. Hárman voltunk a sorozatban állandó szereplők: Kántor Lajos, Pomogáts Béla és én magam, és közben nyilván mások is bekapcsos-

lódta. Ez volt az egyik apropó, a másik pedig Reményik összes versének, majd kritikáinak, leveleinek sajtó alá rendezése és kiadása. Bánffyval pedig 1998-tól, az ő életműkiadása kapcsán kerültem egész közeli kapcsolatba. És van még a kötetemben egy harmadik nagyobb tömb, ami Páskándi Gézáról szól: ezt Muzsnay Árpádnak köszönhetem, aki a kilencvenes évek végétől beindított egy Szatmár környéki írókról szóló megemlékezés-sorozatot, és Páskándira is, aki Szatmárhegyen született, s akivel a hét év alatt Szamosújváron majd a Duna-deltában és más kolóniákon éveket töltöttem együtt, elég gyakran sor került. A többi írás közül is sok kötődik olyan kötetekhez, amelyeket szerkesztettem. Amikor aztán néhány éve elkezdtem nézegetni, hogy mit is csináltam az utóbbi tizenöt év alatt (2003-ban jelent meg a legutóbbi irodalomtörténeti tárgyú kötetem a Pallas-Akadémiánál), előbb összeraktam egy 1956-os tárgyú kötetet, amelyik a budapesti Nap Kiadónál jelent meg 2016-ban. Az volt ugyanis az elgondolásom, hogy ennek Magyarországon kellene megjelennie, hogy ott is hozzáférhető legyen, mert nagyon keveset és nagyon hézagosan tudnak ott az erdélyi '56-ról. Aztán az átnézésnek a másik része volt az, ami a mostani kötetbe került. Nehéz volt válogatni, mert sok mindent kellett kihagynom terjedelmi okokból, olyasmit, ami tartalmilag ide tartozott volna, de azt mondtam, hogy valahol meg kell állni: az ember nem élhet vissza sem a kiadónak, sem az olvasónak a türelmével. Egyelőre ennyi lett ez a kötet.

– *Hangsúlyozta Gyula bácsi, hogy sok esetben előadásokról van szó. Ez milyen szempontból lehet fontos? Az információ célba juttatásának felértékelődött módjáról van szó?*

– Azért éreztem ezt fontosnak az alcímbe is szerepeltetni, mert az előadás szükségszerűen egy ismeretterjesztő műfaj is. Eléggé hangsúlyozottnak benne van a tudás, amit másoktól veszek át, hiszen az a cél, hogy annak a közönségnek a számára azt a témát, ami épp napirendre kerül, egy megszabott időn belül, húsz-harminc perc keretén belül elmondja az ember. Hogy ebből mennyi az irodalomtörténeti érték és az én saját hozzájárulásom, azt nyilván majd az olvasónak, a kritikának kell eldöntenie. Van egyébként néhány olyan téma is, ahol komolyabb kutatás eredményeképpen születtek meg az előadások, főleg az utolsó részben, ahol néhány nagyobb írás szerepel. Ezeket azért is éreztem hasznosnak, hogy oda kerüljenek, mert a portréknak és alkalmi témáknak, amelyek az első két részben vannak, valahol megadják az alapját és a háttérét. Szó van ebben az utolsó részben a transzilvanizmusról, az *Erdélyi Helikon*ról, a *Hitel*ről – ezek egy része is felkérésre készült, eseményhez kötődő szöveg, mint például az, amely a Kemény Zsigmond Társaság vagy az EMIR évfordulójára, felkérésre készült. De ezek esetében is próbáltam kiválasztani egy olyan résztémát, ami számomra is érdekes volt, ami nem csak egy téma összefoglaló tálalása, hanem új adatok, összefüggések megtalálása. Hogy mi történt például a *Hitel* gárdájával vagy a Kemény Zsigmond Társaság körül feltűnt írókkal, költőkkel a folyóirat, illetve a Társaság megszűnése után? Beépült-e az 1945 utáni irodalmi, művelődési életbe a szellemiségük, annak ellenére, hogy például magáról a *Hitel*ről az ötvenes évektől kezdve csak a régi *Korunk* elutasító, balos megítélésében esett, ha egyáltalán esett szó? Egy nagy téma hiányzik ebből a könyvből: a Kriterion Könyvkiadóról szóló összefoglalóm, amely eredetileg a Veress Zoltánék

svédországi sorozatában jelent meg, azt még nagyon betettem volna, de amikor láttam, hogy máris 600 oldalas a könyv, lemondtam róla.

– *Mi az, ami tematikusan még hiányzik ebből a könyvből? Itt elsősorban az erdélyi irodalommal kapcsolatos írások olvashatóak, de van-e olyan más tematika, ami még bekerülhetett volna?*

– Jelzésszerűen vannak benne a román irodalommal és a román–magyar irodalmi kapcsolatokkal foglalkozó írások. Úgy éreztem, hogy Bánffy Miklós román recepciója, illetve Lucian Blaga magyar recepciójának, egyáltalán írói lanszírozásának története – az, hogy a Blaga *Zamolxe* című drámáját Janovics Jenő már 1924-ben bemutatta, Bárd Oszkár magyar fordításában, románul viszont csak az 1970-es években került színpadra először – ide is tartozhat.

Nekem különben a román–magyar irodalmi kapcsolatok témakörével nagyon régi a találkozásom: még az ötvenes évekre nyúlik vissza, az ESPLA időszakára. Akkoriban mellesleg az is volt az álmunk, hogy a szocializmus majd békét teremt, és normális viszonyt a románok és magyarok között. Aztán kiderült, hogy ez az egész illúzió volt. Nekem mindenestre már akkor volt néhány ilyen témájú írásom, és volt egy antológia is, amelyet 1956-ban szerkesztettem meg, *Dunának, Oltnak egy a hangja* volt a címe, s magyar és román írók szövegeit tartalmazta a két nép közös múltjának momentumairól. Ezt, miközben én, „magyar nacionalizmus” vádjával a börtönben ültem, a feleségem nevére adták ki, mert a témára szükségük volt. Aztán amikor 1964-ben hazakerültem, éppen akkoriban halt meg Kakassy Endre, aki szintén börtönt járt előzőleg, és miután kiszabadult, szintén rákapcsolt a román irodalomra, mégpedig olyan eredményesen, hogy egy nagy Eminescu-monográfiája az Akadémia díját is megkapta. Az ő halála után ez a „státus” ott maradt betöltetlenül a romániai magyar irodalmi sajtóban. Abban az időben ugye minden román irodalmi évfordulóról kötelező módon meg kellett emlékezni, és akkor az *Utunk*, a *Korunk*, az *Igaz Szó* engem annyi megbízással látott el, hogy feladhattam a vízvezeték-szerelői karrieremet, és elkezdtem ebben a témakörben dolgozni. Közben a hatvanas évek vége felé a román komparatiztikát is engedték magához térni – annak komoly két világháború közti előzményei voltak –, és ezeknek a cikkeknek az alapján Engel Károly mellett, aki szintén sokat publikált a román–magyar irodalmi kapcsolatok témakörében, amellet akadémiái kutató is volt, engem is elkezdtek meghívni mindenféle akadémiái rendezvényekre. Amikor pedig eldöntötték, hogy megíratnak egy nagy akadémiái traktátust a román irodalom külföldi recepcióinak összefoglalásáról, ebbe mi ketten írtuk a magyar vonatkozásokat összegező fejezeteket. Én ezekben a cikkekben általában próbáltam nem csupán reprodukív módon viszonyulni az adott témákhoz, hanem saját, komparatiztikai szempontú összevetésekkel is kísérleteztem. Aztán történt, hogy – egy másik kapcsolatom vonalán – a nyolcvanas évek elején meghívást kaptam egy irodalom-antropológiai kongresszusra Québecbe. Persze szó sem lehetett arról, hogy útlevelet kapjak (nem is tudtam volna megszólalni sem angolul), de tetszett a kihívás, és írtam egy összehasonlító tanulmányt, Tamási Áron, Pavel Dan és Erwin Wittstock emberképéről. Ez meg is jelent a konferencia kötetében. Közben összeállt 1976-ban a Daciánál egy tanulmánykötet, a *Találkozások*, és 1989-ig viszonylag

rendszeresen írtam még hasonló témákról, 1990 után pedig már inkább csak alkalmyszerűen, mert a Polis Kiadó működtetése eléggé lekötötte az időmet. Másrészt úgy láttam, hogy román részről már kevésbé mutatkozik érdeklődés az efféle témák iránt. Az utolsó huszonöt évben tehát már kevesebb ilyen írásom született. De épp az elmúlt hetekben keresett meg egy román barátom, Valentin Trifescu, aki a Sapiențián tanít, hogy a diákjaival lefordítanák románra az én könyvemet. Annyit kértem csak ennek kapcsán, hogy ha valóban lehetőség nyílna a román nyelvű megjelenésre, akkor revideálhassam ezeket a szövegeimet, egészíthessem ki őket, ahol szükséges. Mert az mindig fontos, hogy az ember a saját kritikai szűrőjén utólag megmérje a régebb írt szövegeit. Több könyvem kéziratát is elküldtem egyébként, amíg tehettem, Egyed Péternek – így az '56-os kötetemet is olvasta és véleményezte. A most megjelent könyvem kéziratát is elküldtem neki, arra már a betegsége miatt nem kaptam választ, de mint kiderült, a *Corollarium* című, számomra összeállított kötetet még megmutatta neki a szerkesztő, Bartha Katalin Ágnes. Számomra az ő halála nagyon nagy veszteség, mert kezdve attól, hogy 1980-ban odakerült a Kriterionhoz, és tíz évet együtt dolgoztunk ott, utána is nagyon jó kapcsolatban maradtunk, úgyhogy nagyon fájjalom az ő elmenetelét – mindazokét egyébként, akik a közelmúltban távoztak, Kallós Zoltán, Asztalos Lajos, Kántor Lajos, Horváth Andor, Kányádi Sándor, Jancsik Pál, Kiss János, Bréda Ferenc és most Egyed Péter.

– *Épp ehhez a névsorhoz is kapcsolódna az utolsó kérdésem: Dávid Gyula szerkesztésében jelent meg ugyanis 2018-ban a Száz év kaland című könyv, Kántor Lajos és Láng Gusztáv közös kötete. A szerzők szándéka szerint nyilván az is egy összegzésnek készült. Mi az, amit Gyula bácsi abból a könyvből a legfontosabbnak tart?*

– A legfontosabbnak azt tartanám, hogy ne emlegessék a másik Kántor-Lánggal együtt. Ezt már a kézirat első átnézése után mondtam Hajdú Áronnak, a könyv kiadójának, aki „új Kántor-Lángként” említette, hogy ne tegyék a kettőt egymás mellé, mert az a mostani kötetnek a hátrányára szolgál. Amaz egy módszeres irodalomtörténet, ez pedig cikkeknek, tanulmányoknak a gyűjteménye, és azon az alapon, hogy ki mindenki nincs benne, vagy ki mindenki van benne súlyának meg nem felelő arányban, nagyon el lehetne verni rajta a port. Az új könyv bizonyossága mindamellett annak, hogy a szerzők az 1973-as kötet után is nyomon követték az irodalmi életet, fontos momentumokban fontos könyvekről fontos dolgokat mondtak – ez kétségtelen –, és ebben a megközelítésben kell ezt a könyvet nézni.

Ami viszont a mostani könyvnek egy nagyon továbbgondolandó hozadéka, az az erdélyi magyar irodalom mibenlétére vonatkozik. Hiszen azokon a szerzőkön kívül, akik tényleg hitelesen ide tartoznak, vannak a könyvben olyan fejezetek, amelyek kitágítják a fogalom körét. Az élet maga is kitágította nyilván a fogalmat, egyrészt azok felé, akik elszármaztak innen, és erdélyi témákat írnak meg, mint amilyen Tompa Andrea, Bartis Attila vagy Dragomán György, másrészt azok felé, akik messziről, de figyelemmel követték az erdélyi magyar irodalom életét, mint Ilia Mihály vagy Cs. Szabó László és Poszler György. Én egyébként Csapody Miklóst is közé-

jük sorolnám könyvei, publikációi alapján. Egy olyan könyv tehát ez, amelyiknek a megközelítésein el kell gondolkodnunk, számolnunk kell vele.

Különben szerkesztőként is érdekes munka volt, és annak nagyon örültem utólag, hogy Lajossal még akkor végig tudtam beszélni a kötetet, amikor én kéziratban az első olvasat után láttam az anyagot. Volt akkor egy nagy kibeszélésünk, annak az alapján ő még javított, módosított rajta, és annak nyomán alakultak ki azok a ciklusok is, amelyek a kötet szerkezetét adták. Amikor aztán – még Lajos életében – megkaptam tőle a végleges, javított kéziratot, már csak arra kellett vigyázni, hogy az elvégzett javítások mindenhol át is vezetődjenek, és persze Láng Gusztival is tanácskoztam még bizonyos dolgokról.

Én nagy örömmel és élvezettel dolgoztam ezen a könyvön: mindig azt mondtam, hogy a szerkesztőnek az a kivételes ajándék adatik meg, hogy akkor olvashat el valamit, amikor még bele lehet nyúlni: lehet rajta javítani. Az, hogy ezt a szerző mennyire fogadja el vagy sem, az persze rajta múlik, de az ember mindenesetre azzal a tudattal eresztheti útjára a könyvet egy ilyen folyamat után, hogy ez a lehető legjobb kézirat.

Kérdezett **Balázs Imre József**

